Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
**www.stelaknjige.rs**

NASLOV ORIGINALA
Ellie Midwood
The Wife Who Risked Everything

Copyright © Ellie Midwood, 2022
First published in Great Britain in 2022 by Storyfire Ltd trading as Bookouture.
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2023

ZA IZDAVAČA
Marko Sabovljević

UREDNIK
Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA
Snežana Gligorijević

DIZAJN KORICA
Siniša Subotić

SLOG I PRELOM
Studio Znak

ŠTAMPA
Alpha print, Zemun

TIRAŽ
1.000

IZDAVAČ
Publik praktikum, imprint Stela
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA
2023

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

# SUPRUGA
## KOJA JE
# SVE STAVILA NA KOCKU

ELI MIDVUD

*Sa engleskog preveo*
Igor Solunac

Stêla

*Posvećeno junačkom narodu Ukrajine. Uskoro će mnogo knjiga biti napisano o vašoj nezamislivoj hrabrosti i žrtvama.*

# PROLOG

BERLIN, 27. FEBRUAR 1943. GODINE

Nešto strahovito nije bilo u redu. Pritiskajući grudi dlanom, Margo je posmatrala kamione kako se zaustavljaju duž njihove uske ulice, doslovce je zapečativši. Kroz izmaglicu daha na naočarima, ugledala je sive prilike esesovaca kako iskaču na snegom prekrivenu kaldrmu, kloparajući čizmama po kamenu, s odlučnošću od koje se ledila krv u žilama. Nekoliko trenutaka kasnije ušli su u zgradu. Topot nogu na drvenim stepenicama i snažni udarci po vratima stanova.

Margo je poskočila od siktanja koje je začula iza leđa – zlokobnog, nalik guji.

„Prokletstvo", opsovala je šapatom, posegnuvši za džezvom kipuće nekvalitetne kafe koju je ostavila na šporetu. Zgrabila je dršku i ukočila se kad su udarci zapljuštali uz grmljavinu – ovog puta na njenim vratima.

„*SS!* Otvaraj!"

Zabezeknuta i napola ukočena, Margo nije bila ni svesna kako joj metal prži kožu dok nije vrisnula od bola i ispustila džezvu. Vrela tečnost ju je oprljila po nogama u istom času kad je kundak puške zatresao ulazna vrata.

„Dolazim!" Preskočila je baricu, mašući oprljenom šakom kroz vazduh pre nego što provale unutra i streljaju je zato što im nije otvorila dovoljno brzo. Već su to učinili jednoj od njenih komšinica, ispraznivši čitav šaržer mitraljeza u nju dok je bila u kadi, i to pred njenom decom.

„Arijevka! Arijevka", povikala je Margo iz sve snage, odskočila od vrata koja je esesovac razvalio čizmom. Hitro je izvukla isprave iz džepa i pružila mu ih.

Otevši joj dokument, pažljivo ga je pregledao, uporedio ime sa spiskom i bacio ga Margo natrag u lice. Svako poštovanje prema Nemici odletelo bi kroz prozor ako je ta Nemica bila udata za Jevrejina. To nije bilo ništa novo. U deset godina koliko su ona i Johen bili u braku, Margo se navikla na takve stavove. Uhvatila je isprave i odmaknula se, sklonivši se s puta još nekolicini vojnika koji su preplavili stan.

„Nema nikoga kod kuće", rekla je pre nego što su stigli da krenu sa uništavanjem prostora u potrazi za drugim stanovnicima. „Sama sam."

„Gde vam je suprug?", zahtevao je da zna esesovac sa spiskom.

Margo ga je pogledala. U njegovim očima nije bilo ničeg osim leda i smrti, i sinulo joj je kako jedino ona stoji između muža i vojnikovog mitraljeza.

# GLAVA PRVA

## BERLIN, JESEN 1935. GODINE

S pribadačama u ustima, Margo je kleknula ispred baršunastog oslonca za noge – prikladnog postolja za zvezdu u usponu studija UFA,[1] Lidu Barovu. Vrlo dobro je razumela opčinjenost Berlinaca češkom glumicom, koja je slovensko poreklo nadoknađivala tamnim, strastvenim izgledom, sjajnim kovrdžama i očima u čijim dubinama je čovek mogao da se udavi – pravom sirenom zavijenom u tamnocrvenu svilu. Skupljala se oko Lidinih satenskih cipela, od kojih je jedna živčano trupkala Margo pred očima, crvenim od naprezanja i zaslepljujućeg odsjaja živinih sijalica u studiju. Zatvorila ih je na tren, pre nego što je s najvećom pažnjom provukla još jednu iglu kroz osetljivi materijal Lidine haljine.

„Neću je pričvrstiti prenisko. Gospodin Vegener voli da publika vidi gležanj glavne glumice kad prekrsti noge pred kamerom." Margo je podigla glavu, nesigurna da li ju je Lida čula.

Vodeća zvezda *Sata iskušenja* zurila je u Margo praznim pogledom punim nerazumevanja.

„Gospodin Vegener je vaš reditelj", pojasnila je Margo, ovog puta sporije, potajno se pitajući da li su glasine o tome kako Lida tekstove uči napamet jer zapravo ne razume nemački, u stvari, istinite.

Kad malo bolje razmisli o tome, Margo nijednom nije čula Lidu kako razgovara s nekim na sceni, osim sa stručnjakom za govor

[1] Universum Film Aktiengesellschaft – nemački studio za filmsku produkciju. (Prim. prev.)

kojeg je doveo studio. On je svoju jadnu češku učenicu podvrgavao redovnom mučenju trudeći se da joj pomogne da zvuči kao rođena Berlinka, a onda psovao kao kočijaš dok su, umesto oštrih nemačkih suglasnika, mekani češki kapali s Lidinih punih usana.

Kad je Lida napokon iskvarenim nemačkim izgovorila: „Znam ko je on", zvučala je tako mekano i nesigurno da je Margo odmah osetila talas saosećanja prema glumici. „Samo, mislim da nisam..."

Vrata garderobe su se naglo otvorila, prekinuvši je, a Margo se ubola iglom u prst. Njen oštar udah prigušila je grmljavina producentovog glasa: „Još nisi spremna? Ministar Gebels je ovde i ima važnije poslove nego da čeka na skraćivanje haljine koja će se koristiti samo u uvodnoj sceni, što će, po svemu sudeći, biti isečeno iz filma tokom montaže." Gnevni odsjaj njegovih sitnih crnih očiju fiksirao je Margo s prstom u ustima. „Uboli ste se? Kakva nespretnost. Kako li vas je Vegener uopšte zaposlio?"

Iz suženog pogleda sevala je takva otvorena zloba, s podsmehom kojeg se Margo u proteklih nekoliko meseci sve više gnušala svakim delićem svog bića, pa se iz sve snage upinjala da mu ne odgovori otrovnom opaskom i istog trena napusti prokleti, slabo plaćeni posao.

„Za sve sam ja kriva", ubacio se Lidin nesigurni glas između njihovih sukobljenih pogleda. „Pomerila sam se, a trebalo je da stajati mirno."

„Da *stojim* mirno." Margo je pronašla sitno zadovoljstvo u tome što je producent skrenuo pogled, u potpunosti se usmeravajući na Lidu. „Trebalo je da *stojim* mirno." Izveštačeno je prevrnuo očima i mahnuo je ženama da ga slede. „Ponesite pribor za šivenje, frau[2] Rozenberg." Ispljunuo je jevrejsko ime s takvim gađenjem da je Margo osetila kako joj gore obrazi – ne od srama, već iz čiste, hladne mržnje. „Radićete na sceni dok Lida vežba s Frelihom."

Progutavši ponos, Margo je radila sledećih sat vremena, puzeći po sceni na kolenima za Lidom, spotičući se o kablove koji su se vijugali po podu i preznojavajući se od toplote ogromnih živinih

[2] *Frau* (nem.) – gospođa. (Prim. prev.)

sijalica usmerenih na nju sa svih strana. Pošto je reditelj Vegener napokon objavio prekid radi predaha, Margo se napokon uspravila, drhteći dok je ispravljala leđa i trljala bolna kolena da joj se povrati osećaj. Rukavi belog ogrtača, uniforme studijskog osoblja, bili su sivi od prašine. Na desnoj čarapi, koju je već nekoliko puta krpila, pojavila se još jedna rupa.

U uglu, gde je Paul Vegener tokom predaha obično ispijao kafu i obavezno pušio cigaru, ministar Gebels je sedeo tik do Lide s prekrštenim nogama, koje skoro da su dodirivale njene. Izgledao je gotovo smešno pored češke lepotice kojoj je pokušavao da se udvara. Prenizak, upadljivo krivih stopala, preuske brade i previše neravnih zuba umrljanih nikotinom. Međutim, to je nadoknadio rečitošću koja ga je od nabeđenog pisca podigla do svemoćnog ministra propagande, desne ruke samog Hitlera, berlinskog *gaulajtera* koji je držao grad u šaci i, krajnje neverovatno, sve žene u njemu. Neograničena moć i slatki sirup laži koji mu je kapao sa usana imali su takav uticaj na njih. Opčinio bi ih da se zaljube u njega, baš kao što je opčinio čitavo stanovništvo Nemačke da mrzi Jevreje, od kojih je jedan slučajno bio i muž Margo.

Bacivši poslednji pogled na napuštenu scenu, uzela je pribor za šivenje i povukla se u senku, gde je sad i pripadala.

„To si mogla da budeš ti", začula je poznati glas iza leđa. Margo se nije trudila da se okrene. Znala je da je to Kriger, jedan od producenata filma, i to onaj najnepodnošljiviji. „To je trebalo da bude tvoja uloga. Želeo sam da ti glumiš glavnu ulogu uz Freliha, a ne ova slovenska ciganka. S Vegenerovom vizijom i mojim novcem učinili bismo te najvećom nemačkom zvezdom. Međunarodnom zvezdom. Sjajnijom od one kučke Marlene, koja se prodala Holivudu. A pogledaj se sad, puziš na kolenima poput neke bedne švalje, trošeći bogomdani dar..." Načas se gotovo zacenuo od ljutnje, a zatim je rukom prošao kroz kosu i malčice pribrao. „Još nije prekasno, Margo. Uz tvoj izgled, čitav svet bi mogao da ti bude pod nogama."

Bio joj je tako blizu, Margo je mogla da se zakune kako se nagnuo i njušio pramenove koji su joj se izvukli iz punđe na potiljku.

„Niko ti nije rekao da me otpustiš, Ernste."

„Nisam imao izbora! Ne nakon donošenja Nirnberških zakona. Sama si sebi to učinila, Margo."

„A šta to?" Napola se okrenuvši preko ramena, Margo ga je odmerila od glave do pete. „Ostala u braku s mužem?"

„Upravo."

„Otkad je to zločin?"

„Otkako si ti arijevka, a on Jevrejin. To je rasna sramota. Suštinski, izdaješ svoj narod svaki dan koji ostaješ u braku s njim, a ne možemo da imamo glumicu iz studija UFA koja zastupa *rassenschande,*[3] zar ne?"

„Ja ništa ne zastupam", odgovorila je Margo hladno. „Samo pokušavam da živim svoj život."

„Hoćeš da mi kažeš kako biraš ovo", uhvatio ju je za ruku i približio joj pomodrele prste licu, „umesto toga?"

Sledila je Krigerov pogled prema Gebelsu koji je u tom času ljubio Lidin nežni dlan sa čistim obožavanjem u pogledu.

Margo je smireno izvukla ruku iz Ernstove, pogledala ga kao da je beskrajno zabavlja i otišla, odmahujući glavom.

Pitanje je bilo besmisleno. Ernst bi to i sâm shvatio da je lično upoznao Johena. Odrastajući tokom posleratnog pokreta oslobođenja nemačkih žena u vajmarskom Berlinu, Margo nije ni pomišljala na zaljubljivanje kad je ne tako davno stajala na pragu slave. Za razliku od mlađe sestre Gertrude, čiji je jedini san bio da se uda za nekog istaknutog ili uniformisanog muškarca, Margo je imala pametnija posla u životu od traganja za bilo kakvim domaćim blaženstvom koje je obećavao novi nemački rajh. Ni Johen nije razmišljao o zaljubljivanju. To joj je i priznao, između davanja uputstava dekoraterima koji su pomno pratili njegove scenografije i odmahivanja reditelju i njegovim smešnim zahtevima.

Upoznali su se upravo ovde, u Babelsbergu, u kantini za osoblje, malo pre nego što je Hitler došao na vlast. Johen se bez po muke

3 *Rassenschande* (nem.) – rasna sramota. (Prim. prev.)

šalio s njom, pozivao je u *Romanišes kafe* – prijateljski – i hvalio njenu odlučnost da se proslavi umesto da se pretvori u saučesnika neke nacističke velike zvezde, ili još gore, u kobilu za uzgoj esesovaca.

„Vidim da niste veliki obožavatelj partije?", zadirkivala ga je Margo. „Ja sam Jevrejin", priznao je s jedva primetnim prizvukom prkosa, koji je Margo smatrala neverovatno vrednim divljenja.

„Svaka vam čast."

„Mislite?" Zažmirio je tobože zajedljivo očima boje ćilibara i sa srebrnog poslužavnika konobara dohvatio nedavno izdanje antisemitskog lista *Der Štirmer*. „Jevrejski zlikovci otimaju plave arijevske devojke na ulicama i zlostavljaju ih po mračnim ćoškovima. Piše u novinama, pa mora da je istinito." Kao da bi dokazao misao, pokazao je Margo strip na naslovnici.

„Pa, možda nekim plavokosim arijevskim devojkama ne smeta da ih zlostavljaju", zadirkivala ga je, a zatim se ugrizla za usnu zbog sopstvene drskosti. Bilo je neke privlačnosti u njemu koju nikako nije uspevala da zanemari. Bio je zgodan i naizgled potpuno nesvestan toga – ili se bar namerno tako ponašao. Imao je lice engleskog plemića, možda malo previše bledo, ali oštro na svim pravim mestima, kao isklesano iz mermera veštom rukom skulptora, ali bez trunke nadmenosti koja obično prati one koje imaju sreće da tako izgledaju. Između obrva usecala mu se večita bora koja mu je davala zamišljeni pogled nekoga stalno zadubljenog u misli, ali ispod tih zlatastih obrva, oči boje meda zračile su nestašlukom, naboravši se u uglovima svaki put kad bi se nasmešio. Zavidno gustu zlatnu grivu gurao je unazad prstima umesto da napravi frizuru, a umesto skupih odela nosio je džempere preko majica i nije ga bilo briga što mu je grafit umrljao rukave. Umetnik u telu profesionalnog sportiste, pun vrcavog humora i savršeno istančanog sarkazma. Margo ga je prva poljubila te iste večeri i namamila ga u svoj stan na Kurfirštendamu navodno na šoljicu kafe.

„Vidi ti to! Ispada da su plavokose arijevske devojke zapravo izvršiteljke zločina", rekao je sledećeg jutra, poslužujući joj kafu u

krevetu – onu kojom se nisu zamarali prethodne noći. „Ne mogu ni da zamislim šta ću da radim sad kad mi je ugled uništen."

„Pretpostavljam da ću morati da od tebe napravim poštenog čoveka i udam se za tebe."

Bila je to šala, ali nekako i nije, pa su se svega dva meseca kasnije i venčali. Margo se pitala kako je čitav život provela bez njega.

Da li bi radije odabrala Johena umesto Gebelsovih udvaranja? Gotovo se glasno nasmejala prisećajući se pitanja bivšeg producenta. *Bože, da*. Hiljadu puta.

Taj isti slabašni, zabavni osmeh zaigrao joj je na licu i kad je te večeri okrenula ključ u vratima njihovog stana i ušla unutra, i najednom se obrevši u pravoj staklenoj bašti. Buketi svih vrsta i boja prekrivali su pod i svaku zamislivu površinu. Hodnik je bio preplavljen jorgovanima, ružama, božurima i karanfilima, pretvarajući njihov krajnje običan berlinski stan u mirisnu livadu. A usred te bajke stajao je njen muž, sa osmehom zbog kojeg se tri godine ranije zaljubila u njega, na istoj onoj sceni koja je njihov san pretvorila u noćnu moru.

„Johene! Šta je ovo?"

„Cveće", rekao je sasvim ozbiljno, a nestašni sjaj u zlatnim očima odavao je razigrano raspoloženje.

„Pa, gde si ga nabavio?"

„Kod cvećara Gustava", objasnio je Johen, zagrlio suprugu i podigao je s nogu, kako bi joj na usta položio poljubac zbog kojeg je zadrhtala od želje.

Margo je svojevremeno radila kao manekenka u robnoj kući *Verthajm* pre nego što ju je Ernst Kriger otkrio i prijavio u UFA, ali Johen se ipak izdizao nad njom zadivljujućim stasom bivšeg profesionalnog sportiste. Odustao je od takmičarskog plivanja nakon što su šefovi UFA otkrili da ima i druge darove, samo ne kao glumac, već scenograf sa okom za ekspresionizam. Međutim, onda je ekspresionizam izašao iz mode, zajedno s vajmarskom demokratijom, i odjednom se poznati Hans-Joakim Rozenberg našao na ulici

– zajedno sa svim radnicima koji su imali tu nesreću da budu Jevreji u zemlji iznenada zaraženoj braonkošuljašima.

„Bio mu je potreban neko da ukrasi novu radnju koju je otvorio na Lindenu. Pa, budući da je zločin poslovati s ljudima poput ovdeprisutnog, pretvarao sam se da sam to učinio iz dosade, a on se pretvarao da mi nije platio cvećem."

S rukama na ramenima, Margo se izgubila u tečnom ćilibaru Johenovih očiju i ponovo ga poljubila, postojana u saznanju da će uvek izabrati njega umesto bilo koga i bilo čega, kad god zatreba. Obožavanje celog sveta joj ništa nije značilo, a ljubav samo jednog čoveka jeste i jedino to joj je bilo potrebno da bude srećna.

# GLAVA DRUGA

## BERLIN. JESEN 1935. GODINE

Bledunjavo novembarsko sunce još nije ni izašlo, kad je prodoran zvuk zvona na vratima trgao Margo iz sna. Johen se promeškoljio pored nje, iz navike odgurnuo prekrivač, ali je onda zastao i pogledao u nju. Muka u njegovim još uvek snenim očima gotovo joj je pocepala srce. Pre samo nekoliko meseci ne bi joj dopustio ni da se probudi pre nego što bi joj na rame položio poljubac najnežnije ljubavi. I šapatom – „Spavaj, spavaj, *liebling*,[4] ja ću da otvorim" – poslao bi je nazad u zemlju snova.

Međutim, to je bilo pre nego što su morali da napuste prostrani stan, predivno obložen drvetom, u boemskom Kurfirštendamu i presele se u Istočni Berlin – što su jedino mogli da priušte sa značajno smanjenim prihodima.

To je bilo pre nego što je ovaj ili onaj službenik uveo proveru isprava svake druge nedelje, držeći njihov venčani list na svetlu s dva prsta kao da je mrtav pacov pre nego što bi rekao: „Znači, još ste u braku, hmm... Frau Rozenberg, svesni ste kako ne morate da prolazite kroz muku oko postupka razvoda." Prodorno bi je pogledao, na šta bi ga Margo uvek belo gledala. Navikla se na te muškarce u odelima. Pre njih su dolazili prodavci usisivača i osiguranja. Ti ljudi su takođe prodavali rasne postavke i partijska uverenja – ista pesma, različite reči. „Poništenje možete da dobijete ako samo popunite ovaj obrazac i pošaljete ga ovde, na adresu navedenu pri dnu kako biste se lakše snašli." Margo takve predloge ne bi udostojila odgovora.

---

4 *Liebling* (nem.) – draga.

To je bilo pre nego što je Hans-Joakim Rozenberg izgubio nemačko državljanstvo i postao Jevrejin, osoba bez državljanstva čija je pripadnost jednom narodu ukinuta i koja se sad smatrala tuđincem van zakona, čovekom bez domovine, osobom bez isprava čija je sudbina visila o niti – niti koja se mogla prekinuti po hiru bilo kojeg od novih zakona koje je nacistička stranka proizvodila u industrijskim razmerama.

I tako je Margo odgurnula pokrivač i zgrabila ogrtač iz podnožja uzanog kreveta, rekavši: „Spavaj, ljubavi. Ja ću da otvorim."

Dok se bosonoga kretala uskim, oronulim hodnikom, po tvrdim i ledenim podnim daskama, Margo se naježila razmišljajući o tom izopačenom novom svetskom poretku, u kojem je žena bila negovateljica i zaštitnica, a muž živ samo zato što je odbila da ga napusti.

Zvono na vratima je vrisnulo još jednom, tačno iznad njenog uha, i to dok je okretala bravu – postojano i zaglušujuće. Otvarajući vrata, Margo se namerila da nepoželjnom posetiocu skreše u lice šta misli, ali se zagrcnula u besu kad je ugledala sitnu ženu nalik ptici kako povlači artritični prst s zvona.

„Ah, mislila sam da nisi kod kuće", otegla je žena lepljivim, raspevanim glasom. „Spavaš duže?"

„Još nema ni sedam", odvratila je Margo slabašnim glasom u svoju odbranu.

Žena sede kose, zaglađene uljem u tanku pundu, jedva joj je dosezala do ramena, ali Margo je još uvek osećala kako zazire od nje, kao što je nekad zazirala od gospođe Beler, kućepaziteljke u roditeljskom domu, još kad je bila devojčica. Nijedno dete nije moglo da bude dovoljno tiho ili nevidljivo kako bi se dopalo gospođi Beler, koja izgleda ni najpristojnije od njih nije smatrala dobrim. Pošto je bila lepo vaspitana devojčica, Margo je iskreno verovala da će, ako gospođa Beler vidi neko od njenih dobrih dela, uvideti kako je Margo zapravo dobro dete, da sledi pravila i ne stvara nevolje. Prilika se ukazala kad je, po povratku iz škole, Margo otkrila grafit – *Kurt voli kobasicu u ustima* – ispisan kredom na jednom od zidova stepeništa. Nakvasivši prst pljuvačkom, savesno je krenula da uklanja uvredljiv

natpis čije značenje u tim nežnim godinama nije razumela. Sudbina je htela da ljubavnik gospođe Beler baš u tom trenutku izađe da zapali cigaretu. Pućkajući groznu, jeftinu cigaru, posmatrao je malu Margo kako briše kredu – valja napomenuti, na njeno oduševljenje. Sigurno će to prijaviti gospođi Beler, pomislila je. Sad će je čak i strašna kućepaziteljka zavoleti – nju koja je dobro, marljivo, savesno dete...

Međutim, slova su bila prevelika, grlo ju je previše bolelo od prašine krede koju je gutala svaki put kad bi navlažila prstić. Sigurno ne bi bilo ničeg lošeg u tome ako bi otišla kući da užina, presvuče se i vrati pola sata kasnije s mokrom krpom kako bi uklonila ostatak.

Kako je razoran bio udarac kad je njena majka uletela u kuhinju, odvukla Margo za uho niz dva sprata stepenica, pored slova *u ustima*, još uvek vidljivih na zidu, i smestila je pravo ispred gospođe Beler, koja je stajala na vratima stana sa zloćudnim pobedonosnim izrazom na debelom, zajapurenom licu.

Što je Margo jače plakala i žešće poricala bilo kakvo zlodelo, to ju je majka jače vukla za uho.

„Odmah se izvini gospođi Beler! I zato što si pisala *i* zato što lažeš!"

„Ne lažem!"

„Lažeš! Njen..." Majka je zamucnula, ali se brzo oporavila. „Njen stanar te je video kako pišeš!"

„Brisala sam ga, nisam pisala!"

„Prestani da lažeš iz ovih stopa!"

„Ne lažem!"

Nakon tog izgreda koji je nešto slomio u Margo, skršio neko bezazleno, detinjasto verovanje u sveopštu pravednost, shvatila je dve činjenice: kako nikad neće verovati vlastima i da se čak i najbliži članovi porodice mogu okrenuti protiv nevine osobe ako je optuži neko ko ima vlast.

Od tog dana nikad nije u potpunosti verovala majci, niti mlađoj sestri Gertrudi, koja nijednom nije propustila priliku da tuži Margo kako bi sačuvala položaj omiljenog deteta. Od tog dana je postepeno postajala sve prkosnija prema svima na vlasti...

Do jutros. Sve dok gospođa Fuks, gazdarica – toliko različita po izgledu od gospođe Beler, a ipak, neverovatno slična po ponašanju, s tim sitnim, sjajnim očima poput lešinara – nije probudila sećanja takvom silinom da se Margo ponovo osećala kao malo, bespomoćno dete.

„Znate li koji je danas datum, frau Rozenberg?"

Kako je moguće da tako sićušan, tanak glas odjekuje takvom silinom?

„Naravno, frau Fuks." Bacivši pogled preko ramena, Margo je zakoračila preko praga i zatvorila vrata za sobom. „Danas je prvi decembar."

„Treba da platite stanarinu." Gospođa Fuks se osmehivala poput zmije – bezubim osmehom tankih usana punim otrova.

„Znam, frau Fuks."

„Stanarinu za decembar."

„Tako je." Margo je prešla rukom preko čela i obrisala graške znoja, uprkos niskim temperaturama napolju.

„A još je nisam dobila ni za novembar."

„Izvinjavam se zbog kašnjenja. U toku dana ću vam doneti stanarinu za novembar i decembar."

„Vidim da gospodin Rozenberg uzima poštu iz sandučeta svakog dana u dvanaest."

Margo nije odgovorila.

„Ne radi, zar ne?"

„Rekla sam da ću vam doneti stanarinu danas."

„Mora da je teško platiti račune od samo jedne plate."

„Snalazimo se."

„Ako imate poteškoća, uvek mogu da vas premestim na tavan. To je samo jedna soba i morali biste da koristite poljski toalet umesto ličnog kupatila, ali svejedno je bolje nego..."

„Rekla sam da ću vam doneti novac u toku dana!" Obrazi su joj goreli. Davno je zaboravila kakav je to osećaj, biti ponižena na taj način, pred tolikim ušima koje su ih bez sumnje prisluškivale pred vratima u tom trenutku. Zidovi u berlinskim naseljima su tanki, a stanari uživaju u novim, sočnim tračevima.

Međutim, Margo nije stisnula zube kao da je nešto boli zbog mišljenja suseda. Nije joj bilo stalo ni da je čuju – jedino se nadala da Johen nije.

„Pobrinite se da tako i bude. Za novembar *i* decembar." Tragovi odglumljene dobre volje nestali su sa stanodavkinog ptičjeg lica. „Imam red dobrih, vrednih stanara koji čekaju vaš stan. Bila sam dovoljno ljubazna da ga prepustim jevrejskom domaćinstvu, ali čak i moja ljubaznost ima granice."

„Ja nisam Jevrejka."

„Vaš suprug jeste, a prema Nirnberškim zakonima, ako je muž Jevrejin, domaćinstvo se smatra jevrejskim, frau Rozenberg. Trebalo bi barem da se pretplatite na *Beobahter*, ako vam se ne sviđa *Der Štirmer*. Bilo bi dobro da budete u toku s najnovijim vestima."

„Zbog čega?", progunđala je Margo dok se gospođa Fuks povlačila. „Imam dovoljno ljudi koji mi *prenose najnovije vesti*."

Zatvarajući vrata za sobom, zatekla je Johena u ogrtaču kako sedi na ivici stolice u kuhinji. Sudeći po očajničkom, zabrinutom pogledu u očima, čuo je svaku reč.

„Margo, nemamo novca za stanarinu?", upitao je šapatom, stegnutog grla.

Margo mu je prišla, uzela lice u ruke i prekrila ga laganim, razigranim poljupcima. „Kakva budalaština, ljubavi, stvarno! Naravno da imamo. Jedino što tvoja blesava žena nije navikla da brine o svim poslovima i zaboravila je da podigne novac iz banke." Iz banke u kojoj Johen više nije imao račun jer je bio Jevrejin. Imali su sreću da je barem Margo bila *arijevka*, inače bi izgubili zajednički račun s državom. Ono što je nekad bilo vlasništvo gospodina i gospođe Rozenberg, sad je bilo isključivo na njeno ime. „Otići ću danas, čim otvore. Ne uzrujavaj se ni zbog čega!"

Johen joj je zagledao lice, proučavajući je suviše pomno, što joj se nije dopalo, ali onda se opustio i nesigurno osmehnuo nakon što mu je uputila svoj najblistaviji osmeh.

„Rekla bi mi da smo u nevolji, zar ne?", upitao ju je nežno.

„Naravno da bih."

„Ali nismo?" Još je uvek tražio utehu.

„Ne. Nismo."

Bilo je dobro što više nije imao pristup njihovom bankovnom računu. I još bolje što je Margo bila tako izvanredna glumica.